

Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet dramskih umetnosti,
Katedra za menadžment i produkciju pozorišta, radija i kulture,
Beograd

UDK: 316.73
316.32

KULTURNA POLITIKA VS GLOBALIZACIJA - RAZNOLIKOST PROTIV UNIFORMNOSTI

Sažetak: *Tekst Kulturna politika vs globalizacija – Raznolikost protiv uniformnosti na opštem planu istražuje savremene tokove globalizacije i njene implikacije na kulture sveta. Fokusira se na delovanje u oblasti kulturne politike, usmereno protiv negativnih posledica globalizacije, koje uniformišu kulturne vrednosti i obrasce. U prvom delu se bavi fenomenom kulturne globalizacije, proučavajući relevantna teorijska stanovišta o globalizaciji i njoj integralnim i srodnim procesima i pojavama. U svetlu teorijskih postavki, u drugom delu teksta analizira se delovanje u oblasti kulturne politike Evropske unije i međunarodnih organizacija, kroz proučavanje njihovih normativnih i vrednosno-idejnih instrumenata, koji su usmereni ka očuvanju kulturne raznovrsnosti. Zatim sledi proučavanje primene pomenutih instrumenata na lokalnom nivou, na osnovu uporedne analize ciljeva, prioriteta i instrumenata kulturnih politika četiri države – Danske, Španije, Kanade i Srbije. Najзад, istražuje se priroda odnosa snaga sila koje teže da uniformišu i onih koje doprinose raznolikosti kultura.*

Ključne reči: *globalizacija, kulturna politika, kulturna raznovrsnost, uniformnost, normativni instrumenti, kulture sveta*

Uvod

Današnje društvo suočeno je sa mnogim globalnim (i lokalnim) izazovima, od povećanja svetske populacije, rastućeg stepena siromaštva, gladi i endemskih bolesti, preko ekoloških i sve više prisutnih prirodnih katastrofa do etničkih i religijskih sukoba, nasilja i terorizma, a među njima i sa globalizacijom koja preta biološkoj i kulturnoj raznovrsnosti, favorizujući razvoj i uspon homogene kulture ili „monokulturalizma“.¹ Shvatanja i definicije samog pojma globalizacije su različita, ali prihvatajući da je ovo proces koji datira od najranijih dana čovekovog postojanja kao neizbežna posledica susreta različitih kulturnih obrazaca i vrednosti bez nužno pozitivne ili negativne reperkusije, ključno pitanje postaje specifičan obrazac dominantne savremene globalizujuće struje – one koju pokreću transkulturni mediji komunikacije, multinacionalne korporacije, industrija turizma, integrisano tržište i priliv kapitala i organizacije koje okupljaju centre političke, ekonomske i vojne moći. Tako, umesto o razmeni govorimo o dominaciji kulturnog identiteta i stila života određenih zemalja i njihovih državnih, vojnih, verskih i komercijalnih interesa. U takvoj klimi, pritisak na zemlje u razvoju i tradicionalne kulture da se asimiluju i pokore „dominantnoj kulturi“ je ogroman, a prisutan je i u razvijenim zemljama među marginalizovanim društvenim grupama.² Bez intervencija na ovakvo stanje „globalizacija ne ide u korist celokupnom čovečanstvu i produbljuje pre nego što smanjuje postojeće podeljenosti i nejednakosti... Potoji i strah da rastuća komercijalizacija obrazovanja, kulture i informisanja mogu da naruše sposobnost zemalja i zajednica da sačuvaju i poboljšaju sopstveni način života“.³

Shodno pomenutom, postavlja se pitanje kako odgovoriti na rastući kulturni uniformitet nastao usled „hegemonijske“ globalizacije i kako sačuvati raznolikost. Zadatak nacionalnih kulturnih politika tako postaje zaštita sopstvene kulturne raznovrsnosti kroz različite dostupne instrumente. Da je u pitanju jedna od aktuelnijih tema evropske i svetskih kulturnih agendi, potvrđuju i aktivnosti Evropske unije i međunarodnih organizacija, kakve su Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (u daljem tekstu UNESCO) i Savet Evrope, koje ozbiljno tretiraju ovo pitanje i putem normativnih i

¹ Marsella A. J., *Hegemonic Globalization and Diversity: The Risk of Global Monoculturalism*, *Australian Mosaic* 13, 2005, str. 15.

² Featherstone M., *Undoing Culture, Globalization, Postmodernism and Identity*, London 1995, str. 6.

³ UNESCO, *Globalization with a Human Face - Benefitting All*, Tokio 2004, str. 20.

vrednosno-idejnih instrumenata, odnosno kreiranjem različitih dokumenata, daju upute i preporuke za vođenje lokalnih kulturnih politika.

Članak *Kulturna politika vs globalizacija - Raznolikost protiv uniformnosti* fokusira se na delovanje Evropske unije i međunarodnih organizacija u oblasti kulturne politike prema rastućem stepenu kulturne globalizacije, te potrebi da se zaštiti raznovrsnost kulturnih izraza. Istraživanje ove teme obavljeno je prema zacrtanim ciljevima prema kojima je zatim koncipiran tekst. U prvom delu proučava se fenomen kulturne globalizacije i njoj srodnih pojava, njihovog razvoja, karakteristika i implikacija na kulturnu raznovrsnost. Zatim sledi analiza sadržaja normativnih i vrednosno-idejnih instrumenata kulturne politike na globalnom nivou, odnosno instrumenata Evropske unije i međunarodnih organizacija koji utiču na oblikovanje kulturnih politika u Evropi i svetu, a koji odgovaraju na izazove kulturne globalizacije i na pretnju kulturnoj raznovrsnosti. Treća celina tiče se uporedne analize strateških ciljeva, prioriteta, instrumenata i mera nacionalnih i lokalnih kulturnih politika pojedinačnih evropskih i svetskih zemalja, koje su ratifikovale međunarodne konvencije radi očuvanja kulturne raznovrsnosti i sopstvenog kulturnog identiteta. Najzad, istraživanje ima za cilj da izvede zaključak da li i u kojoj meri kulturna politika može da zaštiti kulturnu raznovrsnost, te da li je „globalizacijom moguće upravljati tako da deluje za dobrobit čovečanstva“.⁴

Predmet proučavanja tako predstavljaju normativni i vrednosno-idejni instrumenti, kojima Evropska unija i međunarodne organizacije odgovaraju na aktuelne reperkusije kulturne globalizacije. Sa stanovišta globalnog - nadnacionalnog i međunarodnog nivoa, Evropska unija, UNESCO i Savet Evrope su organizacije koje utiču na oblikovanje kulturne politike u Evropi i svetu kroz različite deklaracije, konvencije i preporuke, iako nemaju moć implementiranja u samim državama. Dokumenta, za čije su sastavljanje one zaslužne, a koja će predstavljati predmet analize daljeg teksta su UNESCO-va *Opšta deklaracija o kulturnoj raznolikosti* iz 2001. i *Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza* iz 2005, *Evropska kulturna konvencija* iz 1954. i *Deklaracija komiteta ministara o kulturnoj raznovrsnosti* iz 2000. Saveća Evrope i *Evropska agenda za kulturu* Evropske unije iz 2007. Kao primer supraregionalne saradnje, biće analizirane *Atinska* i *Cetinjska deklaracija*, donete 2008. tj. 2009. na Samitu šefova država Jugoistočne Evrope. Predmet analize, takođe, predstavljaju kulturne politike na nacionalnom i lokalnom nivou.

⁴ Ibid.

Hipotetički okvir, od koga istraživanje polazi, odnosi se na opšte reperkusije savremene kulturne globalizacije na kulturnu raznovrsnost, sa jedne strane i na efektivnost instrumenata kulturne politike – zastupljenih na globalnom i lokalnom nivou – kreiranih da ublaže njene negativne efekte, sa druge. Tako, kroz proučavanje i analizu na teorijskom i empirijskom planu bivaju proverene dve osnovne kauzalne hipoteze. Prva pretpostavlja da globalizacija u savremenom društvu primarno podrazumeva takozvanu „vesternizaciju“, odnosno dominaciju kulturnih modela, vrednosti i idejnih koncepata zapadnih kultura (Zapadna Evropa i Severna Amerika).⁵ Proces globalizacije, danas, dovodi do toga da jedna kultura postaje predominantna, preuzimajući hegemoniju i šireći svoje vrednosti i uticaj i tako negativno utičući na pojedinačno kulturno nasleđe, nacionalne specifičnosti i raznovrsnost. Drugim rečima, takva savremena „globalna kultura“ nameće sopstveni uniformni obrazac kulturnih vrednosti, ugrožavajući kulturne identitete i tradicije pojedinačnih zemalja i zajednica, te tako osiromašuje raznovrsnost kultura naše planete.⁶ Druga hipoteza pretpostavlja da se instrumentima kojima u oblasti kulturne politike deluju međunarodne organizacije (Savet Evrope i UNESCO) kao što su konvencije koje ratifikuju pojedinačne zemlje tako svrstavajući njihove elemente u sopstvene nacionalne kulturne politike, u određenoj meri ublažuju negativni efekti savremene kulturne globalizacije te se čuva i promoviše kulturna raznovrsnost. Istom rezultatu doprinosi i *Evropska agenda za kulturu u globalizujućem svetu*, kao vrednosno-idejni instrument Evropske unije, koji predstavlja njen vrednosno-idejni okvir delovanja u kulturi. U vezi sa drugom polaznom hipotezom, nameće se pomoćna, koja pretpostavlja da će usvajanjem preporuka i ratifikovanjem konvencija međunarodnih organizacija od strane što većeg broja zemalja i njihovom implementacijom u nacionalne politike, kulturna raznovrsnost imati bolju šansu da se očuva zajedničkim delovanjem nego kroz izolovane nacionalne i lokalne mere.

Istraživanje treba da pokaže koliko su efektivni instrumenti kulturnih politika, kako na globalnom tako i na nacionalnom nivou, u sprečavanju „globalne monokulture“ da dovode do nestajanja pojedinačnog kulturnog nasleđa zemalja i zajednica čiji kulturni obrasci i vrednosti ne učestvuju u stvaranju pomenute uniformne kulture.⁷ Imajući u vidu ekspanziju masovne kulture, medija i drugih komercijalnih sadržaja u XXI veku, očekivano je da de-

⁵ Waters M., *Globalization*,

⁶ Lečner F. Dž. i Boli Dž., *Kultura sveta: Začeci i ishodi*, Beograd 2006, str. 49.

⁷ Marsella A. J., op. cit., 15.

lovanje ovih instrumenata nije dovoljno opsežno da spreči njeno širenje, pa možda čak ni da ga značajno ublaži. Ipak, može se pretpostaviti da ove mere pomažu i pozitivno utiču na očuvanje raznovrsnosti u određenom stepenu, što se tvrdi jednom od polaznih hipoteza.

Kulturna globalizacija

Tokom poslednjih decenija, pojam globalizacije je postao zajednički označitelj za sve veći i rastući broj koncepata i pojava koje se svakodnevno dešavaju na različitim planovima. Slično terminu kultura, za koji Džim Mekgigan (Jim McGuigan) uočava da se „razmnožio do te mere da je postao gotovo besmislen“, kompletno značenje globalizacije, u svoj svojoj složenosti i širini, nije moguće obuhvatiti jednom definicijom, ma koliko opsežna bila.⁸ Takav argument leži i u opažanju da je „deбата o tome šta učiniti povodom globalizacije i dalje, u mnogome, deбата o tome šta globalizacija zapravo jeste“.⁹ Slično pojmovnoj ogradi, teorijske postavke o globalnoj kulturi, njenim korenima, sadržaju i ključnim procesima su brojne, ali se ipak mogu podeliti u nekoliko grupacija.

1. Jedno od opštepoznatijih stanovišta, globalnu kulturu percipira kao ideološku tvorevinu kapitalističkog svetskog sistema. Kao predvodnika ove teorije svetskog sistema prepoznajemo američkog sociologa Imanuela Valerštajna (Immanuel Wallerstein), čije je glavno polje izučavanja razvoj i uspon kapitalističkog sistema. Početak razvoja kulture sveta dovodi u vezu s odigravanjem Francuske revolucije, koja je postavljanjem univerzalističkih principa slobode, jednakosti i bratstva udarila temelje novom liberalnom pogledu na svet, koji će najzad postati globalna ideologija. No, ova univerzalistička geokultura imala je samo partikularnu primenu, kako njegova načela nisu jednako važila za sve rase i zemlje. Podržavajući tezu o hegemonijskoj globalizaciji, Valerštajn smatra da globalna kultura biva oblikovana interesima zemalja Zapada, te da ista preko nepravednog sistema političkih podela vodi do postojanja kulturoloških razlika među državama. Sa sve većom polarizacijom svetskog sistema i te kulturološke razlike su postajale veće, a shodno tome i konfrontacije potčinjenih grupa, kao i broj opozicionih pokreta, koji su obeležili XX vek. Govoreći iz pozicije marksiste, odnosno koristeći se istorijsko-materijali-

⁸ McGuigan J., *Rethinking Cultural Policy*, Berkshire 2004, str. 9.

⁹ Kumar V. S. A., A Critical Methodology of Globalization: Politics of the 21st Century?, *Indiana Journal of Global Legal Studies* 10 (2), 2003, str. 87.

stičkim pristupom, Valerštajn kulturu kao „područje na kojem se javlja otpor hegemoniji“ izjednačava sa ideologijom, te je percipira kao bojište kontradiktornih političkih i ekonomskih interesa zaraćenih strana.¹⁰ Kritike teorije svetskog sistema smeštene su u okvir osporavanja uloge kulture kao one koja primarno opravdava i održava sistem i služi materijalnim interesima reflektujući suštinske ideološke sukobe. Ipak, ne može se sporiti da globalna kultura odražava hegemoniju jednog društveno-političkog sistema, odnosno tenzije i sukobe koji iz takve postavke proizilaze. Slično ovom viđenju, brojne teorije u globalnoj kulturi prepoznaju ideologiju koja podržava dominantni društveni sistem, odnosno predstavlja odraz hegemonije. Podržavajući ovu tezu, Piter Tejlor (Peter Taylor), ipak, naglašava da je svetski poredak oduvek imao oblik kulturološke hegemonije, bilo da se radi o prevlasti Holandije, Velike Britanije ili Sjedinjenih Američkih Država, koje su se u ovoj ulozi smenjivale. Njihove, suštinski slične, vizije sveta su u odgovarajućem trenutku krojile ključna obeležja sistema, a zatim i kulture. Drugim rečima, obezbeđivale su „moralno i intelektualno vođstvo unutar međudržavnog sistema koji je imao fundamentalni uticaj na socio-kulturološku prirodu savremenog svetskog sistema“.¹¹ Među materijalističkim stavovima o globalnoj kulturi, ističe se i viđenje Lesli Sklera (Leslie Sklair) koji se bavi fenomenom konzumerizma kao kulturno-ideološkim projektom kapitalizma. Dakle, kreiranje stavova i vrednosti koji stvaraju veštačku potrebu za određenim proizvodima obezbeđuje održavanje akumulacije kapitala, odnosno održivost kapitalističkog sistema.

2. Za razliku od prethodnih, postoje teorijska stanovišta koja globalnu kulturu smatraju skupom modela – pravilnikom, koji postavlja globalne aktere i odgovarajući igrajući scenario, te tako proizvodi značajne sličnosti, kako u životu pojedinaca, tako i u funkcionisanju država i međunarodnih organizacija. Ovakvu teoriju svetskog uređenja postavio je, takođe američki sociolog, Džon Mejer (John Meyer). Koristeći se primerom ekspanzije dominantnog modela formalnog obrazovanja, Mejer uočava proces opšte institucionalizacije koji se dešava na globalnom nivou, prihvatanjem takozvanih „racionalnih praksi“.¹² Drugim rečima, kroz sklop globalnih pravila,

¹⁰ Wallerstein I., *The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy*, New York 1980, str. 65.

¹¹ Taylor P. J., *Modernities: A Geohistorical Interpretation*, Minneapolis 1999, str 31.

¹² Meyer J. W., Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony, in: *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, eds. Powell W. i DiMaggio P., Chicago 1991, str 41.

države bivaju upućene da, zarad onoga što je definisano kao napredak, postupaju racionalno – zašta im primer daju preovlađujući modeli, kao presudni autoriteti u različitim sferama delovanja. Shodno ovome, stvara se kultura decentralizovanog svetskog uređenja sa mnogo aktera – pojedinci, države, nevladine, međunarodne i nacionalne organizacije – od kojih nijedna samostalno ne određuje pravila ugrađena u globalne institucije – kao što su građanska i ljudska prava, nauka i tehnologija, socio-ekonomski razvoj, obrazovanje, religija i menadžment – već se ista formiraju u sinergiji. Glavni proizvod globalne kulture predstavlja globalni *izomorfizam*, dakle „sve veća institucionalna sličnost u društvima u kojima vladaju različite društvene prilike“.¹³ Mejer korene ove kulture prepoznaje u evropskom, zapadnjačkom razmišljanju utemeljenom na srednjevekovnom hrišćanstvu, ali ističe da je kroz proces institucionalizacije, iako on ne može svugde biti potpun, ona postala globalna. Njena univerzalistička priroda je sa druge strane upitna, kako predstavlja nesrazmeran proizvod visokorazvijenih država, te će tamo gde se suprotstavlja jakim tradicijama, iznedriti sukobe. Pristalice ove teorije se tako mogu složiti sa Valerštajnovim tezama o hegemoniji određenih modela i karakteristikama, ali ne dele isti stav o začecima i reprodukciji kulture sveta. Jedna od srodnih teorija ovoj je takozvana Ricerova (Ritzer) „mekdonaldizacija“ sveta, koja takođe prepoznaje proces racionalizacije institucija kao glavnu implikaciju globalizacije.¹⁴ Ricer, međutim, smatra da globalizacija kroz standardizaciju vodi brisanju svih razlika među društvima. Kritike ovakvih teorijskih polazišta tiču se problematičnosti pronalaženja suštinskih manifestacija kulture u aktivnostima raznovrsnih institucija.

3. Shvatanje globalizacije Rolanda Robertsona (Roland Robertson), britanskog sociologa i teoretičara globalizacije, kulturu sveta percipira kao skup vrednosti i ideja, okarakterisanu sukobom suprotstavljenih koncepcija svetskog poretka i promenljivim učešćem pojedinačnih kultura u globalizaciji. Robertson ukazuje na „sabijanje sveta“, te neophodnosti zauzimanja globalnog stanovišta o „svetu kao celini“, kao rezultatu dugog procesa globalizacije.¹⁵ Kultura tako biva percipirana kao sastavni deo procesa globalizacije, ali i kao njegova kritička dimenzija, kako se taj proces delom sastoji od načina na koji ljudi o njemu razmišljaju. Ključni pojam Robertsonove teorije je proces „relativizacije“ kroz koji prolaze različiti

¹³ Lečner F. Dž. i Boli Dž., op. cit., 69.

¹⁴ Ritzer G., *The McDonaldization of Society*, London 1996.

¹⁵ Robertson R., *Globalization: Social Theory and Global Culture*, Thousand Oaks 1992, str. 8. i 2.

ti akteri na svetskoj sceni – pojedinci, nacionalne države, svetski sistemi i čitavo čovečanstvo – tako relativizujući međusobne odnose.¹⁶ Ovo je vidljivo na primeru građanstva koje, pored pripadnosti nacionalnom društvu, postaje podložno opštim normama, koje se tiču standarda ljudskih prava primenjivih na celo čovečanstvo. U skladu sa tim, svako društvo i tradicija su prinuđeni da, pred zajedničkim problemima globalnosti, preispitaju i redefinišu svoj položaj u svetu, na šta će drugačije reagovati shodno sopstvenom viđenju društvenog poretka. Robertson prethodno rečeno objašnjava na primeru fundamentalizma, kao jednom od načina da se određena društva izbore sa izazovima globalizacije. Iako može delovati da su fundamentalisti pokušali da se povuku iz svetskih tokova, oni su se pre uključili u globalnu diskusiju na temu kako stvoriti novi oblik svetskog poretka. Čak je i osnovna teza o pravu na očuvanje integriteta sopstvene tradicije na koju se pozivaju, izvedena iz globalne ideje o pravu svih na sopstveni identitet i kulturnu raznovrsnost. Područje na kome nastaje ova sporna situacija je upravo kultura sveta, čiji sadržaj poprima takozvanu „glocalizovanu“ formu, odnosno biva krojen na globalnom nivou za lokalne prilike.¹⁷ Kultura sveta je način na koji ljudi izražavaju globalnu svest širom sveta. U vezi sa prethodnim teorijama, Robertson prebacuje Valerštajnovim pristalicama da su preveliki materijalisti, dok deli mišljenje sa institucionalistima kada je reč o konstitutivnoj ulozi kulture, premda je ne smatra uređenim sklopom modela i scenarija.

4. Prema antropološkom viđenju globalne kulture različiti tokovi kulturološkog materijala bivaju ukršteni u životu pojedinačnih zajednica, koje karakteriše mešanje domaćih i stranih elemenata radi kreiranja novog identiteta. Teorijom makroantropologije se naglašava da globalna kultura nije proizvod svetskog društva, već skup procesa kojima se raznolikost, takoreći, organizuje globalno. Izučavajući primer kulture Kafančana, grada na raskršću saobraćajnica u centralnoj Nigeriji, antropolog Ulf Anerc (Ulf Hannerz) je kulturu sveta označio kao skup *kreolizovanih* kultura u kome su „razne zajednice, oslanjajući se na različite interne okvire prihvatile raznovrsne, u početku neobične strane uticaje“.¹⁸ U datom kontekstu, u zavisnosti od najdominantnijeg društvenog okvira, kulturološki tokovi će se različito prelamati, odnosno univerzalne ideje drugačije prihvatati, strani uticaji kanali-

¹⁶ Ibid., 27.

¹⁷ Robertson R., Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity, in: *Global Modernities*, eds. Featherstone M., Scott Lash i Robertson R., London 1995.

¹⁸ Hannerz, U., *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*, New York 1992, str. 261-262.

sati i domaće i uvozno mešati. Anerc, u stvari, uočava ono što je Robertson nazvao globalizacijom kao obeležje svih kultura sveta. Zapažanje o pojačanim kulturološkim tokovima koji različito utiču na različite društvene grupe deli Ardžun Apadurai (Arjun Appadurai) koji smatra da je sve veći broj grupa primoran da se suoči sa spoljašnjim pritiskom, koji stvaraju globalni mediji masovne komunikacije i međunarodne migracije, te da „globalno pripoje svojim običajima“.¹⁹ Kultura, prema ovom viđenju, poseduje dinamičan karakter – ona predstavlja dimenziju svih običaja jedne grupe, koja neprestano iskazuje svoje razlike i načine izražavanja identiteta. Apadurai kulturu sveta percipira kroz razdvojenost kulturoloških tokova, kako se ideje, ljudi, kapital, medijski sadržaj, mašine i sl. nezavisno kreću, te u globalnoj kulturi prevladavaju suprotna stremljenja, ona koja vode ka većoj heterogenosti. Shodno tome, sklonost globalne kulture ka homogenizaciji biva nadvladana različitostima proisteklim iz procesa „multilokalizacije“.²⁰ Sličnost ove teorije sa Robertsonovom je već istaknuta, premda je izučavanje uzroka heterogenosti i obrazaca lokalnog prilagođavanja, koji zbirno čine kulturu sveta, deli od ostalih pomenutih teorijskih polazišta.

Bez obzira na očigledne razlike koje se protežu kroz stavove različitih autora – od Valerštajnovne dijalektike hegemonije, preko Mejerovog koncepta institucionalizacije i Robertsonove relativizacije odnosa, do Apadurajevih ispresecanih tokova – svim ovim stanovištima je zajednička ideja o sukobima i borbi staleža koji prožimaju globalnu kulturu. Kontradiktorni tokovi su sastavni deo njenog stvaranja. Globalna kultura je kompleksan i dinamičan fenomen - nedovršena tvorevina koja se razvija sa pojedinačnim kulturama, prepliće se sa njima, menjajući tako njihov i svoj sadržaj. Prožeta je brojnim sukobima – partikularizam protiv univerzalizma, uniformnost protiv raznovrsnosti, monokulturalizam protiv pluralizma, prava pojedinca protiv državnih interesa, nacionalne države protiv globalnih pritisaka, zagovornici lokalnog protiv imperijalizma – koji kao karakteristika globalne kulture doprinose ideji o zajedničkom, pre nego raskomadnom svetu. Imajući u vidu da ovaj članak ispituje kako se nacionalne države bore sa posledicama globalizacije, važno je pomenuti i proces „deteritorijalizacije“, koji podrazumeva rastuće prisustvo društvenih oblika interakcije koji prevazilaze pojedinačne teritorije.²¹ Shodno tome,

¹⁹ Appadurai A., *Modernity at Large: The Cultural Dimensions of Globalization*, Minneapolis 1996, str. 4.

²⁰ Lečner F. Dž. i Boli Dž., op. cit., 77.

²¹ Wise J. M., *Cultural Globalization: A User's Guide*, Oxford 2008, str. 15.

ako globalizacija potpuno preseče nit između društvene grupe i njenog mesta u svetu, omogućavajući tako društveni život mimo geografskih ograničenja u jednom jedinom globalno organizovanom prostoru, stvaranje jedne univerzalne kulture, po cenu pokoravanja ostalih, postaće izvesno.

Prihvatajući „mnoge globalizacije“ koje se u današnjem svetu dešavaju i koje ne deluju u istovetnim smerovima, pitanje kulturne raznovrsnosti postaje utoliko složenije.²² Uzajamno dejstvo kultura i globalizacije preoblikuje obrasce istovetnosti i raznovrsnosti kroz društva sveta i preustrojavanja načine stvaranja, predstavljanja, očuvanja ili obnavljanja kulturnog izraza. Novi hibridni kulturološki obrasci, nastali prelamanjem globalnog kroz prizmu lokalnog, sačinjavaju elemente nove kulture sveta. Dakle, potvrđujući prvu hipotezu možemo reći da sa uzdizanjem nove globalne kulture, utemeljenoj prevashodno u vrednostima Zapadnih kultura, kulturološki obrasci pojedinačnih kultura, bilo da reaguju prihvatanjem ili odbijanjem dominantnih modela, bivaju u većoj ili manjoj meri izmenjeni ugrožavajući tako opstanak autentične kulture. Važno je uočiti da globalni kapitalizam, danas, zagovara lokalne raznolikosti, napuštajući homogeni pristup masovne produkcije jednog proizvoda za sve. No, primetno je da, dok podržava jedan, marketinški pogodan sklop raznolikosti, ignoriše drugi koji ga potencijalno ugrožava, na taj način gradeći takozvanu „strukturu zajedničkih razlika“.²³ Naime, radi se o nametanju zajedničke strukture, odnosno standardizaciji različitih kreativnih aktivnosti, za šta je najočigledniji primer sport, koji je u svojim najraznovrsnijim oblicima moguće pratiti širom sveta zahvaljujući pomenutoj standardizaciji tj. zajedničkom setu razlika. Na drugom planu, poželjno je da kulture budu različite na nekim, marketinški i za industriju turizma isplativim poljima kao što su jezik, kuhinja, umetnost, zanati, ples, etnička obeležja i sl, ali globalna arena ne podržava recimo političke i ekonomske razlike odnosno nekapitalističke sisteme vrednosti i ekstremna religijska verovanja. Na ovaj način raznolikost je podržana, ali istovremeno kontrolisana, jer je neophodno da se uklopi u set određenih pravila i vrednosti ili u suprotnom biva ignorisana. Tako, globalno-kapitalistički koncept raznolikosti u stvari predstavlja selektovani lokalni sadržaj u globalno-standardizovanoj formi. Drugim rečima, dolazeći u interakciju sa globalnim kulturnim obrascima lokalni kulturni izraz biva izmenjen i neretko osiromašen poprimajući globalni uniformni oblik. Relativizacija

²² Berger P.L. i Huntington S. P., eds. *Many Globalizations: Diversity in the Contemporary World*, New York 2002.

²³ Wilk R., Learning to be Local in Belize: Global Systems of Common Difference, in: *Worlds Apart: Modernity Through the Prism of the Local*, ed. Daniel Miller, New York 1995.

odnosa između kulture i države, čini ovaj proces još očiglednijim, kako nametanje zajedničke strukture razlika briše raznovrsnost kroz društva. Da li će konačan ishod biti uspostavljanje nove globalne kulturne raznovrsnosti van okvira teritorijalnih granica ili osiromašena i uniformisana globalna monokultura, još uvek ne možemo reći sa sigurnošću kako „postojeća kultura sveta ne daje nikakve garancije“.²⁴

Globalni nivo delovanja u oblasti kulturne politike

Kao odgovor na neujednačene posledice procesa globalizacije po kulturni život, pitanje očuvanja kulturne raznovrsnosti je postalo ključno na agendi globalnog nivoa delovanja u oblasti kulturne politike. Primećuje se da je kulturna raznovrsnost, kao vrednost, promovisana od strane pojedinačnih država i međunarodnih i nadnacionalnih organizacija. Dakle, od strane aktera koji nastoje da sačuvaju svoju političku moć, kao kontrapunkt finansijskoj moći transnacionalnih korporacija, koja ne poznaje teritorijalne granice. Putem lobiranja, donacija, slabljenja vladinih propisa i otkupa, odnosno ograničavanja prava umetnika na intelektualnu svojinu, transnacionalne kulturne korporacije su doprinele oligopolizaciji kreativnih industrija, te marginalizaciji određenih produkcija i umetnika na lokalnom i regionalnom nivou. Kulturna dominacija i ugrožavanje kulturne raznovrsnosti i lojalne konkurencije su tako proizvele napore da se promovišu nezavisne kulturne produkcije i prate aktivnosti velikih korporacija, uz nametanje veće odgovornosti i kontrolu informacija. Dakle, dok jedni „deluju na globalnom planu i doprinose razvoju profitno orijentisane kulturne industrije, drugi deluju na teritoriji država i doprinose razvoju neprofitno orijentisane umetničke produkcije... i zaštiti kulturne baštine“.²⁵

U takvoj klimi na globalnom nivou delovanja kulturne politike bivaju kreirani instrumenti koji štite kulturnu raznovrsnost odnosno interese nacionalnih država. Na ovom planu, na nadnacionalnom nivou, aktivna je jedino Evropska Unija. Ona pak ne vodi kulturnu politiku za svoju ukupnu teritoriju kako kultura „jeste odgovornost isključivo država članica“.²⁶ Među međunarodnim orga-

²⁴ Lečner F. Dž. i Boli Dž., op. cit., 220.

²⁵ Đukić V., *Država i kultura: Studije savremene kulturne politike*, Beograd 2010, str. 303-304.

²⁶ European Union. Commission of the European Communities, *European Agenda for Culture in a Globalizing World*, str. 4.

nizacijama koje deluju u oblasti kulture u Evropi i svetu nalaze se Savet Evrope i UNESCO, kao najveća svetska međunarodna organizacija u domenu kulture. Međunarodne organizacije kreiraju međunarodna dokumenta koja, iako nisu pravno obavezujuća kao takva, stižu legitimitet normativnog instrumenta kroz usvajanje, odnosno ratifikaciju od strane zemalja članica u parlamentu. Koristeći se tim instrumentima, pomenute organizacije utiču na lokalne kulturne politike i kroje globalni nivo delovanja u oblasti kulturne politike, odgovarajući tako na glavne izazove globalizacije na polju kulture.

Uparedna analiza proučavanih instrumenata pokazuje da njihov sadržaj korendira na određenom nivou odnosno da se temelji na istim uporišnim tačkama, s tim da se u njima prepoznaju razlike u delovanju organizacija pod čijim okriljem su nastajali. Kada je reč o sličnostima, pre svega se prepoznaje poštovanje ljudskih i kulturnih prava i sloboda, na kojima je izgrađeno moderno demokratsko društvo i koji su ugrađeni u sve njegove institucije. Sledeći temeljni princip jeste poštovanje načela suvereniteta i principa supsidijarnosti, potvrđujući pravo država da samostalno kreiraju i vode kulturnu politiku. Nemašanje u unutrašnju politiku jeste ključ međunarodne saradnje, štiteći koncept funkcionisanja nacionalnih država. Ipak, istovremeno se zagovara povezivanje, saradnja i kohezija između država i težnja ka zajedničkim ciljevima i strategijama što predstavlja „dodatni smisao mnogih međunarodnih konvencija“.²⁷ *Evropska agenda za kulturu u globalizujućem svetu* je, u ovom svetlu, otišla korak dalje od međunarodnih normativnih instrumenata, predlažući koordinisanu saradnju i ciljeve u oblasti kulturne politike na evropskom nivou, u kojoj će učestvovati evropske institucije, države članice i civilno društvo. Održivi razvoj kulturne raznovrsnosti koji podrazumeva zaštitu postojeće kulturne i istorijske baštine, njenu aktuelizaciju, podsticaj savremenom stvaralaštvu i domaćim kulturnim industrijama, razvijanje interkulturnog dijaloga i upotrebu kulture i umetnosti kao sredstva kohezije društva, zajednički je imenitelj instrumenata UNESCO-a, Evropske unije, Saveta Evrope i Samita šefova država Jugoslovenske Evrope, koji štite raznovrsnost kulturnih izraza. Tretiranje kulturnih dobara i usluga, u skladu sa njihovim specifičnostima - kao nosilaca identiteta, vrednosti i smisla, a ne kao običnih potrošačkih proizvoda, takođe je zajednička premisa svih dokumenata. U diskursu evropskih institucija prepoznajemo težnju ka očuvanju i podsticanju razvoja zajedničke evropske baštine i kulture i doprinosa koji joj daju pojedinačna društva. Videnje evropske kulture kao mozaika različitih kultura, prepoznaje se u instrumentima Evropske unije i Saveta Evrope.

²⁷ Đukić V., op. cit., 306

Njihov cilj jeste da takvu sliku očuvaju i omoguće budućim generacijama da se upoznaju sa bogatstvom evropskog kulturnog nasleđa, nastalog kulturnim mešanjem i u interkulturnoj razmeni. S druge strane, UNESCO raznovrsnost svetskih kultura smatra inherentnom vrednošću samom po sebi i neophodnošću današnjeg društva. Priznaje pravo svim kulturama da sačuvaju svoju tradiciju i specifičnosti, a njegovi instrumenti su usmereni ka uspešnom upravljanju globalizacijom, u korist svih društava. Donekle podražavajući globalne trendove, Samit šefova država Jugoistočne Evrope je doneo nekoliko deklaracija o očuvanju raznovrsnosti regiona i produbljivanju interkulturnog dijaloga i veza. Deklaracije su u potpunosti skladne sa odredbama međunarodnih sporazuma, ali istovremeno prilagođene specifičnim okolnostima regiona, kojem je još uvek teško da dosledno prati svetske i evropske trendove u ovoj oblasti.

Kao još jedna zajednička crta ispitanih instrumenata i njima srodnih aktivnosti i platformi, uočava se da oni biva-ju izgrađeni na „nepreispitanom, nedekonstruisanom diskursu nacionalnosti“.²⁸ Premda veza kulture sa nacijom nije više dominantna, kako ova nije isključivo nacionalni fenomen, konvencionalna shvatanja kulture ostaju u okvirima nacionalnog konteksta. Tako, kao primarni činilac u nalaženju rešenja za transnacionalne probleme i tretiranje globalnih kulturnih procesa i dalje biva prepoznata suverena država. Kulturni tokovi se, međutim, sve više odvijaju u deterritorijalizovanom globalnom kontekstu ne hajući za granice i van dometa nacionalnih kulturnih politika. „Globalni problemi iziskuju globalna rešenja“, te kreiranje kulturnih politika zahteva novo oruđe kojim će biti promišljeni kulturni izazovi transnacionalnog konteksta.²⁹ U ovom svetlu, biva potvrđeno da izolovana lokalna kulturna politika ne može voditi rešenju globalnih kulturnih pitanja. Zajedničko delovanje svih aktera neophodan je element tretiranja svih pitanja koje kulturna globalizacija pokreće.

Lokalni nivo delovanja u oblasti kulturne politike

Delovanjem međunarodnih organizacija i Evropske unije, uz značajnu podršku nevladinog sektora, postulati normativnih i vrednosno-idejnih instrumenata biva-ju ugrađeni u pravno-politički okvir i kulturnu politiku

²⁸ Anheier H. K. i Yudhishtir R. I., eds. *Culture and Globalization Series*, Vol. 1 *Conflicts and Tensions*, London 2007, str. 6.

²⁹ Lomborg E., ed. *Global Crisis, Global Solutions*, Cambridge 2004.

nacionalnih država. Upotpunjuju njihove dotadašnje samostalne politike i aktivnosti i usklađuju ih, do određene mere, na globalnom nivou. Da su postojeći normativni dokumenti uzeti u obzir potvrđuju prioritete, ciljevi i strategije u domenu kulture, čije ostvarenje se dalje obezbeđuje kroz konkretne instrumente i mere. Upporedna analiza delovanja u oblasti kulturne politike četiri države - Danske, Španije, Kanade i Srbije – omogućila je ispitivanje efikasnosti primene instrumenata međunarodnih organizacija i Evropske unije u lokalni kontekst.

Slučaj svake zemlje jeste različit u svetlu njene specifične istorije, tradicije, kulture i stanovništva, te implementacija međunarodnih instrumenata neće svuda iziskivati iste napore. Ti instrumenti pokazali su se efektivnim u onoj meri u kojoj se njihovi postulati prepoznaju u prioritetima, ciljevima i strategijama pojedinačnih zemalja. U slučaju Danske, Španije i Kanade ta podudarnost je velika. One dopunjavaju sopstvene politike i akcije na taj način da obuhvataju sve ključne aspekte pitanja kulturne raznovrsnosti, čije je tretiranje neophodno za uravnoteženu akciju očuvanja raznovrsnosti kroz i u okviru društva, istovremeno štiteći nacionalni identitet i društvenu koheziju. Razmatrajući te aspekte, doprinos kulturne politike osiguravanju društvene kohezije, ugrožene rastućim brojem kulturnih manjina, iznutra, kao i multikulturnim globalnim uticajima, spolja, izdvaja se kao posebno značajno i aktuelno u savremenim prilikama. Orijentacija na politiku identiteta i kulturu i umetnost kao alat socijalne kohezije reflektuje dublje pitanje suvereniteta naroda odnosno veze između identiteta i nacije, koje se relativizuju u savremeno doba globalizacije. Tako se primećuje da je politika integracije imigrantskih grupa u društvo i kulturu i interkulturni dijalog na toj relaciji, duže prisutan i razvijeniji u Danskoj nego u Španiji, ali i da ova druga intenzivno uključuje to pitanje u kreiranje kulturnih politika poslednjih godina shodno njegovoj aktuelnosti. U Danskoj ovo biva ilustrovano kroz kulturnu strategiju *Kultura za sve* koja promoviše jednak pristup kulturi za sve, bez obzira na poreklo ili pripadnost manjinskim grupama, kao i strategiju *Danska 2020 – znanje, ekonomski razvoj, bogatstvo i blagostanje* koja svoj fokus stavlja na integrisano društvo. Uspesšan interkulturni dijalog predstavlja ključ kanadske kulturne politike, koja na taj način obezbeđuje koegzistenciju i interakciju brojnih etničkih i kulturnih izraza i ravnopravan pristup društvu i kulturi. Izazov za kanadske javne politike jeste da izbegne asimilaciju pri integraciji u društvo, koja je pri izgradnji nacije predstavljala željeni oblik uključivanja. U Srbiji se prepoznaje negovanje multikulturnog društva, kroz obezbeđivanje prava manjinama i njihovog pristupa državnoj administraciji i kulturi, kao i podršku razvoju njihovih kulturnih izraza. Ipak, dijalog među različitim grupama

i interakcija većinske i manjinskih grupa nisu dovoljno promovisani i podržavani od strane države.

Zaštita kulturne i istorijske tradicije i njeno uključivanje u savremene tokove društvenog života, kao svojevrsan način promocije nacionalnog identiteta trend je koji se takođe prepoznaje. Upotreba digitalnih medija i komunikacije u prezervaciji i povećanju pristupa kulturnoj baštini i svesti o istoj, kao i posećenosti institucionalnih prostora dominira među merama koje bivaju preduzete radi zaštite nasleđa. Danska država vodi integrisanu politiku po ovom pitanju, fokusirajući se na instrumente i mere koji omogućavaju ravnopravan pristup nasleđu putem kulturnih institucija, novih tehnologija i obrazovnog sistema. Smisao stvaranja kulturnih kanona u tom svetlu jeste da se podigne svest o specifičnosti danskog nasleđa i njene vrednosti u globalizujućem svetu. Aktivnosti španske vlade, na ovom polju, usmerene su prevashodno na upotrebu digitalnih medija u povećanju posećenosti institucionalnih prostora, ali i promociji regionalnog identiteta, nasleđa i jezičke raznovrsnosti kroz delovanje lokalnih kulturnih politika. Dobra povezanost i usklađenost kanadske politike u oblasti kulturnog i istorijskog nasleđa i javnih politika u drugim domenima omogućila je da pitanje dugoročne prezervacije baštine bude uključeno u stvaranje novih strategija. Sveobuhvatna digitalizacija i redefinisavanje muzejske politike takođe ilustruju zrelo i napredno promišljanje kanadske države i punu primenu međunarodnih konvencija u ovoj oblasti. Slučaj Srbije opet govori da su preduzeti neki početni koraci, kao što je stavljanje očuvanja nasleđa među prioritete kulturne politike, promišljanje o odgovarajućoj strategiji, formiranje radne grupe za digitalizaciju i plan za rekonstrukciju nacionalnih ustanova. Ipak, ove aktivnosti su daleko od, na svim nivoima, usklađenog i strateški orijentisanog delovanja u oblasti zaštite nasleđa i njegovog uključivanja u savremene tokove.

Posebno značajna teza u naporima svih međunarodnih aktera jeste važnost raznolike i dinamične savremene produkcije, koja će stvarati nove kulturne i umetničke vrednosti i obrasce shodno lokalnim afinitetima. Podsticaj stvaralaštvu kroz vidove podrške pojedinačnim domaćim umetnicima i kulturnim industrijama prepoznaje se u prioritetima i ciljevima dveju zemalja članica Evropske unije i poredeći iste, u okviru poslednje decenije dobija na aktuelnosti. Načini dovođenja umetnosti u bližu vezu s ekonomskim razvojem, kao i ekonomski potencijal kulturnih industrija bivaju istraženi, a u slučaju Španije i materijalizovani u okviru *Plana za promociju kulturnih industrija*, koji predviđa konkretne mere za ostvarenje prioriternih ciljeva vlade na polju kultu-

re. Shodno danskom modelu kulturne politike, direktna podrška stvaralaštvu i kulturnim industrijama sprovodi se kroz paradržavna tela i sve više privatne inicijative, dok se država fokusira na stvaranje povoljnog ambijenta. Kanada podršku stvaralaštvu daje kroz opsežnu direktnu podršku umetnicima i projektima, kroz najrazličitije programe, koji pokrivaju sve prioritete oblasti delovanja i kulturni razvoj manjinskih grupacija. Za razliku od evropskih zemalja, koje u skladu sa ciljevima *Evropske agende za kulturu*, različitim merama podržavaju razvoj domaćih kulturnih industrija, kanadska vlada se ne fokusira na podršku ovom sektoru, već pojedinačnim umetnicima i kulturnim projektima. U Srbiji ozbiljni mehanizmi podrške stvaralaštvu tek moraju biti kreirani i stvoreni instrumenti i mere koji će uspešno ostvarivati ciljeve međunarodnih konvencija i deklaracija, ali i prioritete nacionalne kulturne politike.

Važno je uočiti da visoko razvijene države kao što su Kanada i Danska po ratifikaciji UNESCO-ve *Konvencije o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza*, nisu morale da unesu velike promene u postojeće delovanje u oblasti kulturne politike kako je značajan deo odredbi već bio primenjen, a svest o gotovo svim elementima kulturne raznovrsnosti već razvijena u društvu. S druge strane, Španija tek poslednjih godina počinje da dovodi određene aspekte raznovrsnosti izraza, kao što je pitanje imigrantskih zajednica, na političku i kulturnu agendu. Srbiji tek predstoji usklađivanje zakonodavnih i drugih okvira s odredbama konvencije, kako bi ona mogla biti uspešno implementirana.

Analiza u oblasti delovanja lokalnih kulturnih politika ove četiri zemlje potvrđuje tezu o sposobnosti kulturne politike i njenih konkretnih instrumenata da upravljaju određenim procesima globalizacije, sa ciljem očuvanja raznolikosti. Razlike u dubini implementacije međunarodnih konvencija upravo ilustruju da se njihovom doslednom primenom raznoliki kulturni izrazi mogu unaprediti, razviti dijalog među njima i obezbediti njihovo očuvanje za buduće generacije. Predstavljaju alat primenljiv na različite društveno-istorijske, ekonomske i kulturne kontekste, koji nacionalne kulturne politike upotrebljavaju shodno lokalnim prilikama, sa uspešnim rezultatima. „Strateškom orijentacijom kulturne politike bi se mogli stvoriti uslovi za održivi razvoj kulturne raznolikosti u kojoj bi uživale sve generacije, zadovoljavajući svoje kulturne potrebe, navike i interesovanja, a ne ugrožavajući šanse budućih generacija da za sebe čine isto“.³⁰ Shodno tome, pokazano je da analizirani instrumenti doprinose održivom razvoju raznolikih izraza - ko-

³⁰ Đukić V., *Država i kultura: Studije savremene kulturne politike*, Beograd 2010, str. 309.

ji u različitim procesima globalizacije teže uniformisanju i homogenizaciji - što potvrđuje drugu postavljenu hipotezu. Tačnije, delovanjem međunarodnih organizacija i Evropske unije u oblasti kulturne politike koje tretira pitanje kulturne raznovrsnosti, ublažuju se negativni efekti savremene globalizacije na kulture i nacionalne identitete. Na taj način, bez obzira na neminovnost nove kulture sveta u nastajanju, kao jednom od posledica dugog procesa globalizacije, njene tokove je moguće donekle usmeriti, svesnim delovanjem u oblasti kulturne politike, te dati vitalnost raznolikim kulturnim izrazima koje poznajemo.

Zaključak

Najzad, neophodno je osvrnuti se na kompletnu sliku koju ovaj tekst pruža, promatrajući kulturnu politiku i pređašnje zaključke u sklopu modernog globalizujućeg sveta i preovladavajućeg društveno-političkog sistema. Globalna kultura teži da uniformiše kulture sveta, dajući im istovetnu globalnu formu, čiji različiti sadržaj neće odražavati suštinsku raznolikost društava. Takav proces kulturne globalizacije biva podržan kroz neoliberalnu filozofiju ekonomije, u kojoj tržište predstavlja ultimativni regulator društva i kulture, kao i kroz delovanje masovnih medija, koji stvaraju potrebe za određenim kulturnim robama, uslugama i vrednosnim sistemima, shodno transnacionalnim korporativnim interesima. Delovanje kulturne politike, kao kontrapunkta ovim silama, u aktuelnom svetskom poretku nema dovoljnu težinu i uticaj da napravi odgovarajuću ravnotežu. Međunarodni ekonomski i trgovinski bilateralni i multilateralni sporazumi neretko imaju negativan uticaj na kulturu, kulturnu razmenu i kulturnu politiku. Iako se neposredno ne bave kulturom, mogu onemogućiti nacionalne mere kulturne politike i sukobiti se sa odredbama međunarodnih sporazuma u domenu kulture, u kom slučaju nije sporno ko ima prednost. Smiers (Smiers) opaža da u kontekstu u kome „Svetska trgovinska organizacija oblikuje tržišne uslove, koji olakšavaju velikim korporacijama da monopolizuju čitav svet i marginalizuju male kompanije, ne smemo da strahujemo od razmišljanja o načinima regulacije tržišta u korist proizvodnje, distribucije, promocije i recepcije raznovrsnih kulturno-umetničkih izraza“.³¹

³¹ Smiers J., Unregulated markets don't exist: What kinds of regulations will promote cultural diversity?. in: *UNESCO's Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions: Making it Work*, eds. Obuljen N. i Joost S., Zagreb 2006, str. 195.

Kejt Neš takođe zapaža da unapređenje kulturne raznovrsnosti i negovanje ravnopravne participacije zavise od vladavine prava, propisno i nepristrasno, nametnute od strane države i zahtevaju regulaciju.³² Dakle, iako se više ne javlja kao jedini i ključni akter u kulturnom sektoru, država jeste nosilac odgovornosti za pitanja od suštinskog značaja, kao što je očuvanje raznovrsnosti kulturnog izraza i kulturnog identiteta. Međutim, favorizovanje domaćeg umetničkog stvaralaštva i kulturnih industrija koje zagovaraju međunarodne kulturne organizacije kroz svoje instrumente, u očima međunarodne trgovinske politike smatra se protekcionizmom, nedopustivim u uslovima razvoja slobodnog globalnog tržišta. U savremenom kapitalističkom društvu se tako instrumenti kulturne politike nalaze u podređenoj poziciji u odnosu na međunarodne instrumente ekonomske politike, koji često nadjačavaju i pojedine nacionalne interese. Tako se „ekonomska globalizacija široko shvata kao redukcija ekonomske politike nacionalnih država“.³³ Drugim rečima, globalizacija je dovela do toga da je „nacionalna država danas u velikoj meri smanjila obim moći u odnosu na pojedine dimenzije u kojima su je druge institucije i procesi zamenili ili zaobišli“.³⁴ Globalni, a pogotovu nacionalni, nivo delovanja u oblasti kulturne politike nije u stanju da se ravnopravno bori sa ekonomskim interesima neoliberalnog sveta. Tim pre što međunarodni instrumenti i tradicionalni oblici saradnje na polju kulture bivaju izgrađeni na diskursu nacionalnosti, a bore se sa globalnim problemom, koji ne haje za teritorije i granice. Čini se da procesi koji unifromišu kulture sveta imaju neuporedivu prednost, iako se delovanjem u oblasti kulturne politike donekle postiže održivost kulturne raznovrsnosti ili barem sprečava da se situacija drastično pogorša. U takvim okolnostima teško je zamisliti da je moguće „uspešno oblikovanje globalizacije tako da koristi svima“.³⁵ Kulturna politika se ne može ravnopravno boriti protiv globalizacije, već samo skromno odgovarati na neke njene posledice i procese, pažljivo prateći u kom pravcu će se kretati stvaranje globalne kulture, kako bi u tome bila što uspešnija.

³² Neš K., *Savremena politička sociologija: globalizacija, politika i moć*, Beograd 2006, str. 247.

³³ Ibid., 61.

³⁴ Ibid., 10.

³⁵ UNESCO. *Globalization with a Human Face - Benefitting All*, Tokio 2004, str. 20.

LITERATURA:

- Anheier H. K. i Raj Isar Yudhishtir, eds. *Culture and Globalization Series*. Vol. 1 *Conflicts and Tensions*. London 2007.
- Appadurai A., *Modernity at Large: The Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis 1996.
- Berger P. L. i Huntington P. S., eds. *Many Globalizations: Diversity in the Contemporary World*. New York.
- Đukić V., *Država i kultura: Studije savremene kulturne politike*, Beograd 2010.
- European Union. Commission of the European Communities. 2007. *European Agenda for Culture in a Globalizing World*. COM (2007) 242, SEC (2007) 570.
- Featherstone M., *Undoing Culture, Globalization, Postmodernism and Identity*, London 1995.
- Hannerz U., *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*, New York 1992.
- Hrvolova K., „Framing Culture in The European Union: A Case of European Agenda for Culture in a Globalising World“. MA diss., Central European University 2007.
- Kumar V. S. A. 2003. „A Critical Methodology of Globalization: Politics of the 21st Century?“. *Indiana Journal of Global Legal Studies* 10 (2): 87-111.
- Lomborg E, ed., *Global Crisis, Global Solutions*. Cambridge 2004.
- Marsella A. J. 2005. „Hegemonic Globalization and Diversity: The Risk of Global Monoculturalism“. *Australian Mosaic* 13:15-19.
- McGuigan J., *Rethinking Cultural Policy*. Berkshire 2004.
- Meyer J. W., Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. U *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, eds. Walter Powell i Paul DiMaggio. Chicago 1991.
- Neil G., After the Convention: What's next for INCD and the cultural diversity movement?. U *UNESCO's Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions: Making it Work*, eds. Obuljen N. i Joost S., Zagreb 2006.
- Neš K., *Savremena politička sociologija: globalizacija, politika i moć*. Beograd 2006.
- Ritzer G., *The McDonaldization of Society*. London 1996.
- Robertson R., *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London 1992.
- Robertson R., 'Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. U *Global Modernities*, eds. Mike Featherstone, Scott Lash i Roland Robertson. London 1995.
- Sklair L., *Globalization: Capitalism and its Alternatives*. Oxford 2002.
- Smiers J. Unregulated markets don't exist: What kinds of regulations will promote cultural diversity?. U *UNESCO's Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions: Making it Work*, eds. Obuljen N. i Joost S., Zagreb 2006.
- Taylor P. J., *Modernities: A Geohistorical Interpretation*. Minneapolis 1999.

- UNESCO. 2004. *Globalization with a Human Face - Benefiting All*. Tokio: UNESCO.
- Wallerstein I., *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York 1974.
- Wallerstein I., *The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy. 1600-1750*. New York 1980.
- Waters M., *Globalization*, London 2001.
- Wilk R., Learning to be Local in Belize: Global Systems of Common Difference. U *Worlds Apart: Modernity Through the Prism of the Local*, ed. Miller D., New York 1995.
- Wise J. M., *Cultural Globalization: A User's Guide*. Oxford 2008.

Mina Padežanin

Beograd University of Art, Faculty of Drama Arts, Theatre, Radio and Culture Management and Production Department

CULTURAL POLICY VS. GLOBALIZATION – DIVERSITY AGAINST UNIFORMITY

Abstract

The article *Cultural Policy vs. Globalization - Diversity against Uniformity* explores the contemporary globalization flows as well as the nature and the extent of its implications on world cultures. The focus is set on studying cultural policy areas that aim to diminish globalization negative consequences, responsible for making uniform cultural values and patterns. Firstly, it engages in understanding the globalization phenomena, its origins and causal processes, as well as the relevant theoretical perspectives. The complexity of cultural diversity and its relation to uniformity, standardization, homogenization and universalism is also examined. In the light of theoretical approaches, further analyses reveals how the European Union and international organizations shape the global level of cultural policy-making by creating instruments whose purpose is to protect and promote the diversity of cultural expressions. The results of implementation of these instruments into local context is an issue addressed in the third part of the article via empirical analysis. A comparative analysis of policy priorities, goals, strategies, instruments and measures in the cultural field of four elected countries, Denmark, Spain, Canada and Serbia, enables the verification of initial hypothesis and allows us to revise the role of nation state in the contemporary globalized world. The article examines the nature of relationship between the forces that uniform and those that diversify cultural expressions, giving its final judgment on whether the cultural policy-making can stand equal against cultural globalization.

Key words: *globalization, cultural policy, cultural diversity, uniformity, normative instruments, world cultures*